

Hrvatska kratka priča 50-ih i 60-ih godina 20. stoljeća

Farago, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:728212>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-09-30**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Diplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i pedagogije

Kristina Farago

**Hrvatska kratka priča pedesetih i šezdesetih godina dvadesetog
stoljeća**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Helena Sablić-Tomić

Osijek, 2011.

Sadržaj:

Sažetak

1. Uvod.....	3
2. Što je kratka priča?.....	4
2.1. Kratka priča je književni rod.....	5
2.2. Kratka priča je književna vrsta.....	6
2.3. Kratka priča je podvrsta.....	6
2.4. Kratka priča je sižejni termin i žanr.....	3
3. Kratki pregled povijesti kratke priče u hrvatskoj književnosti.....	9
4. Književnost u razdoblju pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća.....	12
5. Deset priča.....	17
5.1. Marko Uvodić Splitsanin, <i>Sritni su bili</i>	17
5.2. Vladimir Nazor, <i>Ludi slikar</i>	18
5.3. Bogdan Stopar, <i>Posljednja večer</i>	20
5.4. Vladan Desnica, <i>Priča o fratru sa zelenom bradom</i>	20
5.5. Višnja Stahuljak, <i>Gospođica Margareta</i>	22
5.6. Fedor Vidas, <i>Nakon kraće stanke</i>	23
5.7. Branislav Glumac, <i>Oluja</i>	25
5.8. Anđelko Vuletić, <i>Lucijana</i>	26
5.9. Ivan Slamnig, <i>Škorpion</i>	27
5.10. Stjepan Mihalić, <i>Slučaj kao i drugi</i>	29
6. Zajedničke točke.....	31
6.1. Slaganje priče.....	31
6.2. Pripovjedač.....	32
6.4. Lik.....	33
6.5. Motiv.....	33
7. Zaključak.....	35

Popis literature

Sažetak

Doživjevši svoj ponovni procvat u razdoblju moderne, a zatim i druge moderne; kratka se priča napokon mogla dokazati kao zasebna vrsta neovisna o feljtonu, noveli i pripovijetci. Kao rado korišteno sredstvo izricanja mijenja i tegoba malog čovjeka, rado su je koristile nove generacije, generacije krugovaša i razlogovaca, koji su se željeli odmaknuti od programske književnosti i socrealističkih tema. Rado čitana, kratka priča zadovoljava najzahtjevnije čitateljsko nepce, pružajući neobične priče o neobičnim ljudima, ostavljajući publiku u čudu svojim neočekivanim krajem. Hrvatska kratka priča pokazala je kako je i više nego ravnopravna prema pričama svjetske književnosti, upravo zbog svoje jedinstvene društveno-političke okoline u kojoj je rasla.

Ključne riječi: kratka priča, novela, krugovaši, razlogovci, neočekivan kraj

1. Uvod

Cilj je ovog diplomskog rada pomoći pri rasvjetljavanju fenomena kratke priče, napose one iz vremena pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća u hrvatskoj književnosti. To je provedeno najprije kroz pokušaj definiranja kratke priče u poglavlju *Što je kratka priča?*. Nadalje, kratku se priču pojašnjava kroz kratki pregled povijesti kratke priče u hrvatskoj književnosti u istoimenom poglavlju, njezino polagano ulaženje u popis književnih oblika kojemu će hrvatski autori sve češće pristupati ugledajući se pri tome na svjetske prvake kratke priče. Rad se nastavlja poglavljem s bližim pogledom na hrvatsku književnost u vremenu pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća kada su se javili generacijski otpori skupljeni oko dvaju bitnih časopisa; *Krugova* i *Razloga*. Ovo poglavlje služi kao orijentacijski okvir za razumijevanje deset priča koje iznosim u sljedećem poglavlju *Deset priča*. Priče odabrane iz dvaju antologija predstavljaju presjek kratke priče u odabranom vremenskom razdoblju. Neke od njihovih sličnosti, razlika i eventualnih posebnosti prikazane su u posljednjem poglavlju ovog diplomskog rada.

2. Što je kratka priča?

Kratka je priča (*short story*) posebna književno-umjetnička vrsta koju nije lako definirati. Prvi pisac koji se bavio kratkom pričom bio je jedinstveni Edgar Allan Poe. On ju je usporedio i poistovjetio s lirskom pjesmom te smatrao da je pravilna forma kratke priče ona od sto redaka. Poe nije jedini pisac koji je pokušao odgonetnuti pravu formu kratke priče. To su učinili još i Čehov (tri do četiri stranice), S. Maugham (1600 do 20.000 riječi) te F. Sargeson (500 do 32.000 riječi). Možemo, dakle, zaključiti da je forma kratke priče pitanje shvaćanja pridjeva *kratka*, koje se razlikuje od autora do autora. Tim se pitanjem bavila i ruska formalna škola koja je književne oblike okarakterizirala *velikim* ili *malim*. Svakom od navedenih stajališta o značenju *kratkog* jednaka je ipak svijest da taj pridjev podrazumijeva sažetost pričanja kao temeljnu karakteristiku kratke priče. Ta je sažetost prikladno obilježje jedne takve književne vrste koja se bavi prvenstveno prepričavanjem svakodnevice.¹

Priča jest drugi dio naziva kojeg je potrebno protumačiti. Prve se asocijacije vezuju uz usmeno prenošenje, prepričavanje događaja, često neobičnih; zatim mitova, legendi ili vica. U kratku priču autor sam unosi sastavnice sadržaja, što čini osnovnu razliku između kratke priče i spomenutih jednostavnih oblika na čiju građu utječe *duhovna zaokupljenost*². Sam pojam priče možemo označiti kao skup događaja uređen po autorovoj zamisli koji čini kostur radnje, a mora imati početak, sredinu i kraj. Na tu se tvrdnju nadovezuje i Solar koji priču tumači kao zasebnu cjelinu u kojoj je pripovijedanje ograničeno početkom i krajem, a čiji su ispričani događaji spoj zbilje i poetike jednostavnih oblika. Prema tome, priča označava oblik izražavanja mišljenja o zbilji.³

Zbog obilježja kratke priče koja su bliska ili ista obilježjima crtice, novele ili pripovijetke, kratka je priča često izjednačavana s tim oblicima. Sve su to kraće prozne vrste slične forme. Ipak, kratka se priča razlikuje po zakonitostima stvaranja strukture, usko povezanima sa promjenom zbilje i stalnim upijanjem promjena u zbilji. Ta je oznaka i razlog nemogućnosti jasnog i preciznog definiranja kratke priče. Solar donosi viđenje kratke priče kao *vrstu kraću od*

¹ Rem, Goran; Sablić Tomić, Helena, *Hrvatska suvremena književnost*, Osijek, 2008., str. 143

² Rem, Goran; Sablić Tomić, Helena, *Hrvatska suvremena književnost*, Osijek, 2008., str. 144.

³ Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Zagreb, 1997. str. 50.-53.

*novela*⁴, čija se obilježja ne mogu jasno definirati, pa on preporuča zadržavanje na općem nazivu *novela* (ovdje pripadaju još i pripovijetka, pripovijest i priča). Krešimir Bagić za kratku priču kaže da je ona tekst koji varira između jedne rečenice i par desetaka tisuća riječi, a predstavlja imaginativnu konstrukciju koja elemente iskustva uobličava u umjetničku kompoziciju.⁵ Šicel će ju zatim nazvati književnom vrstom koja je, po svojem poetološkom obilježju, žanr smješten između feljtonistike i novelistike zbog svojih posebnosti.⁶

„Problem“ se kratke priče nadalje očituje u nejasnom pripadanju književnim kategorijama. Govoreći o književnoj genologiji Pavla Pavličića, kratku je priču moguće uvrstiti u četiri kategorije. Tako se kratka priča, ovisno o različitim stajalištima teoretičara, promatra kao: književni rod, književna vrsta, kao podvrsta i kao sižejni termin i žanr⁷.

2. 1. Kratka priča je književni rod

Književni rod sadržava temeljne načine književnog izražavanja i jezičnog oblikovanja. Postoje tri osnovna književna roda: epika, lirika i dramatika. Epika se dijeli na epiku u prozi i epiku u stihu. Neki teoretičari navode još i didaktiku kao četvrtu književnu vrstu.

Kratku priču možemo nazvati književnim rodом zbog pripadajućih joj obilježja, posebice zbog strukturalnih svojstava (dužine pripovijedanja, logične povezanosti dijelova i cjeline), podteksta pripovijedanja i trenutka priče.

2. 2. Kratka priča je književna vrsta

Književna je vrsta grupa sličnih književnih djela u kojima se ponavljaju neke uglavnom stalne osobine. Književnom vrstom možemo nazvati idealan tip uobličavanja⁸ književnog djela. Književna se vrsta još naziva i žanrom, a od književnog se roda razlikuje po tome što je rod nadređeni pojam pojmu vrsta.

⁴ Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Zagreb, 1997., str. 211.

⁵ Bagić, Krešimir, *Treba li pisati kako dobri pisci pišu*, Zagreb, 2004., str. 111.

⁶ Šicel, Miroslav, *Hrvatski književni retrovizor*, Zagreb, 2011., str. 264

⁷ Rem, Goran; Sablić Tomić, Helena, *Hrvatska suvremena književnost*, Osijek, 2008., str. 148.-156.

⁸ Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Zagreb, 1997. str. 129.

Ovaj je pristup teoretski prilično nejasno objašnjen. Tomu je tako ponajviše jer se kratka priča zamjenjuje pripovijetkom ili novelom. Ipak, moguće je iščitati kako kratka priča govori o zbivanju, a za koje je bitan dijalog ja – ti. Kako se novela označava kao književna vrsta, za sobom povlači i kratku priču koja je pak podvrsta novele. Međutim, u teorijama se književnosti kratka priča nigdje ne navodi kao priznata, samostalna književna vrsta.

2.3. Kratka priča je podvrsta

Ovu tvrdnju najbolje potkrepljuje Aleksandar Flaker koji kratku priču opisuje kao novelističku podvrstu koja je kratka i sažeta, a čita se u jednom dahu. Krešimir Nemeč ju smatra razvojnom etapom novele, u kojoj je kratka priča ipak uspjela izboriti svoju posebnu strukturu. Ovaj se pristup direktno nastavlja na prethodni razlažući vezu novele i kratke priče u genološkom poretku književnih oblika.⁹

2. 4. Kratka priča je sižejni termin i žanr

Kratka se priča tumači i kao sižejni termin kojeg označava mali obujam i sižejni naglasak na kraju, dok ju Solar naziva žanrom unutar novele, a od koje se razlikuje po svojoj otvorenosti. Ta se otvorenost radnje pojačava začudnim efektom na kraju i mogućnošću uključivanja čitatelja u radnju predviđanjem što se dalje moglo dogoditi. Solar siže definira kao niz događaja onakav kakav je u književnom djelu (suprotno njemu je fabula koja označava niz događaja iznesenih onako kako bi se mogli dogoditi u stvarnosti)¹⁰. Promatrajući oblikovanje radnje kratke priče, moguće je izdvojiti tri vrste kratke priče: kratka priča trenutka, arabeska kratka priča i kratka priča uzbuđenja i promjene. Radnja će se u sva tri slučaja temeljiti na jednoj situaciji zabilježenoj u subjektivnom, individualnom vremenu. Kako je komunikacija među likovima vrlo skromna, događanja koja su se zbila ili se trebaju tek dogoditi moguće je samo naslutiti. Likovi kratkih priča uglavnom žive na rubu društva i nastoje razriješiti neke zagonetke, pa ih se naziva likovima

⁹ u: Rem, Goran; Sablić Tomić, Helena, *Hrvatska suvremena književnost*, Osijek, 2008., str. 148.

¹⁰ Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Zagreb, 1997. str. 52.-53.

funkcije. Oni su i plastično prikazani, s jasno motiviranim postupcima. Fabula nastaje lijepljenjem slika i djeluje rastrgano. Zbog toga što fabularni tijek nije do kraja izrečen, može se reći da kratka priča ne poštuje aristotelovsku formulu. Kako kratka priča dijeli isto podrijetlo s novelom, a koje je usmenog oblika, kratku se priču iz svakodnevlja često nazivalo skazom. Skaz je stilizacija pučkog govorenja u književnom djelu, usmena priča koja često ulazi u sferu književnosti.

Osim duha svakodnevlja, kratka priča njeguje i ironijski duh čime dobiva na svježini. Svježini pridonosi i središnji efekt kratke priče, koji je i njezin cilj, zajedno s jedinstvom dojma ostvaren kroz kulminaciju događaja, situacije ili likova. Kratka se priča bavi i osporavanjem tzv. visoke literature (tema, motiva, jezika i društvenog konteksta autora) pomoću osamostaljivanja jezične razine teksta, žanrovskim prerusavanjem teksta i komponiranjem priče pomoću alogičnih iskaza.¹¹ Karakterizira ju elastična forma zbog koje se kratka priča ne može šablonizirati. U njenom je središtu događaj koji je dovoljno bitan da nas ne zanima povijest junaka, kao ni što se dogodilo prije ili poslije, pa možemo reći da u kratkoj priči nema „pričljive“ fabule.¹² Stil je kratke priče koncizan i sažet, a jezik jednostavan, racionalan, bez nefunkcionalne kićenosti. Tako i pisac kratke priče mora biti domišljat, originalan i sažet, uz dodatak mašte, želi li biti uspješan.¹³

Valja dodati da *short story* kao zaseban naziv stavlja dilemu pri upotrebi naziva priča, koji označava tri oblika: novelu, pripovijetku ili pripovijest i posebni termin za naglašavanje usmenog karaktera vrste. Uzmemo li kriterij duljine kao bitan razlikovni kriterij ovih oblika, poredajući ih u vrstu od najkraće, dobit ćemo niz: kratka priča, novela, pripovijetka; uz mogućnost da pripovijetka i novela zamijene mjesta.¹⁴

Stoga je za zaključiti osnovne razlike između novele i kratke priče¹⁵:

¹¹ Bagić, Krešimir, *Treba li pisati kako dobri pisci pišu*, Zagreb, 2004. str. 112.

¹² Šicel, Miroslav, *Hrvatski književni retrovizor*, Zagreb, 2011. str. 265.

¹³ Brander Matthews, *Filozofija kratke priče* u: Sabljak, Tomislav, *Teorija priče - Panorama ideja o umijeću pričanja 1842.-2005.*, Zagreb, 2007.

¹⁴ Solar, Milivoj, *Ideja i priča*, Zagreb, 2004. str. 390.

¹⁵ Rem, Goran; Sablić Tomić, Helena, *Hrvatska suvremena književnost*, Osijek, 2008. str. 154.-155.

Novela:

- kratka prozna forma
- linearna radnja
- logičko povezivanje događaja
- sukcesivno pripovijedanje
- jasni likovi
- objektivnost
- zatvorenost radnje i poanta

Kratka priča:

- kratki prozni oblik
- plošna, isprepletena struktura
- montaža, kalemljenje
- nelogično izdvojeni događaji
- naslućivanje likova
- subjektivnost
- otvorenost i začudnost

3. Kratak pregled povijesti kratke priče u hrvatskoj književnosti

Prireditelj *Antologije hrvatske kratke priče* Miroslav Šicel piše kako su upravo veliki književnici Matoš i Ujević, dajući definicije feljtona, podlistka ili listića, zapravo približili čitateljima kratku priču. Moglo bi se reći da se kratka priča razvila iz feljtona, tako što je njegovo žurnalističko obilježje preraslo u literarno-umjetnički oblik.¹⁶

Kratka se priča u Hrvatskoj javlja osamdesetih godina 19. stoljeća, tada pod nazivom crtica. Tu kraću proznu formu počinju koristiti August Šenoa i Rikard Jorgovanić, a sve kroz feljtone koji su postupno sve više odstupali od ostalih opisujući neobične događaje i osobe. Do većeg izražaja kratka priča dolazi u razdoblju predrealizma i realizma, što je i logično, jer su glavne teme kratkih priča svakodnevnica i životne anegdote. Tvorci su takvih priča tog razdoblja bili Harambašić, Novak, Kranjčević, Draženović.

Značajan se pomak afirmacije kratke priče u Hrvatskoj dogodio u razdoblju moderne, na prijelazu između dvaju stoljeća. Za to je zaslužan Fran Mažuranić koji se uvelike ugledao na Turgenjeva, pa u svojim zbirkama *Lišće* i *Od zore do mraka* iznosi svoje osjećaje, raspoloženja, misli o životu i smrti, pa je tako postavio temelje budućim generacijama u stvaranju kratkih priča. Modernistička proza Leskovara (*Misao na vječnost*) i Matoša (*Moć savjesti*) predstavlja ogledni primjer kratke proze tog vremena, u kojoj se ovi književnici vraćaju ljudskoj intimi. Časopisi *Hrvatski salon* i *Život* bitni su prostori mladih književnika devedesetih godina 19. stoljeća. Ovdje kratke priče objavljuju Milivoj Dežman Ivanov, Branimir Livadić, Viktor Car Emin i drugi. Ivanov i Livadić se, uz Matoša, najviše ističu, i to kao očiti sljedbenici E. A. Poea., ubacujući traumatske opsesije suvremenog intelektualca u naglašenoj opreci eros-tanatos.¹⁷ Paralelno se kao posebna grupacija sa svojim specifičnostima izdvojila skupina slavonskih pisaca. To su Ivo Kozarac, Joza Ivakić, Živko Bertić, ali i Josip Kosor i Franjo Horvat Kiš. Za njih je posebno to što radnju smještaju u seosko okruženje baveći se etičkim ili psihološkim motivima.

Prva desetljeća 20. stoljeća obilježena su ekspresionističkim postupcima. Ovdje se ističe književnik Ulderiko Donadini sa svojim iracionalnim i fantastičnim duhom koji prevladava u njegovim pričama. Uz njega je bitno izdvojiti Ivu Andrića i Miroslava Krležu, koji će kasnije ostaviti svoj ogroman doprinos hrvatskoj književnosti. Didaktičko-socijalne orijentacije bili su

¹⁶ Vidi: *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 5.

¹⁷ *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 11.

Grgur Karlovčan, Stevan Galogaža i Hasan Kikić, dok se među njima isticao August Cesarec. Estetski vrhunac tog vremena kratka priča dostiže u tekstovima Nikole Šopa, čija je glavna tema osamljenost i vjera.

Tomislav Sabljak, kao priređivač antologije Večernjakove kratke priče (1964.-1994.) zapisuje kako stvaranjem poetike krugovaša i razlogovaca hrvatska kratka priča zaslužuje i dobiva novu priliku. Tomu je pripomoglo i dobro prihvaćanje Marinkovićevih i Kalebovih novela kod čitatelja, ali i novi trendovi koje potiču krugovaši, među koje pripada i približavanje američke književnosti. Postalo je jasno kako je potreban način približavanja širokoj čitateljskoj masi, pa su ovdje male književne forme mogle biti od najveće koristi. One donose izvještaje o trenutnim raspoloženjima pojedinca, svakodnevicu, duhovnim preispitivanjima. Dominacija romana se prekinula, ideja o prenošenju poruke napustila, a raznolikost žanrova je postala obilježje književnih prilika. Povratak kratkoj priči potpomognut je i svojevrsnim osjećajem tradicije, jer se npr. Leskovarova *Misao na vječnost* prepoznaje u Šegedinovu *Izdajniku*, a kratke se priče Frana Mažuranića oživljavaju u stvaralaštvu Mate Raosa¹⁸. Kao što je već rečeno, javlja se problem tipologije kratke priče. Ona je neprecizna, jer i unutar kratkih priča postoje velike razlike. Svaki autor ima svoj osobni stil i smjer u stvaranju, ali i vještinu koja će ga učiniti prepoznatljivim. Priče Slavka Kolara su vrlo realistične, Donadinijeve su fantastične, Krležine klaustrofobične i pune dijaloga, Vidasove zapetljane, a Andrićeve možemo gledati kao posebno organiziranu mikrocjelinu¹⁹.

Kratke se priče radu čitaju, posebice kada se počinju prevoditi veliki pisci poput Hemingwaya, a Poe i Kafka ponovno bude čitateljsko zanimanje. U Americi izlaze godišnjaci s najboljim kratkim pričama, *Najbolje američke priče* i *Priče nagrađene O'Henryjevom nagradom*. Kod nas Večernji list počinje tjedno objavljivati prevedenu američku *short story*, iako ponekad i domaću. Kasnije, od 1964. godine, objavljuje samo priče domaćih autora koje se biraju natjecanjem. Svake godine stigne u prosjeku 500 priča, od kojih se najbolje nagrađuju. Priče su ocjenjivali ugledni kritičari i pisci (Danko Oblak, Jure Kaštelan, Milivoj Solar, Branimir Donat itd.). U zbirci kratkih priča Tomislava Sabljaka prikupljene su antologijske priče objavljene u Večernjem listu od 1964. do 1994. godine, s ciljem povezivanja generacija i sažimanjem vremena te prikazivanjem tradicije

¹⁸ *Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1994.*, prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. str. 5.

¹⁹ Vidi u: *Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1994.*, prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. str. 7.

kratke priče i pripovjedačko bogatstvo hrvatske proze. Mnoge priče preispituju granice žanra pomoću jedinstvenih tehnika; nestandardnim govorom ili elementima bliskim parabolima, bajci, isječcima iz života, ali svaka pridonosi raznolikosti i bogatstvu pričanja priče koja se događa svakodnevno svima. Neke od objavljenih antologijskih priča bit će tema daljnje analize kratke priče u Hrvatskoj.

4. Književnost u razdoblju pedesetih i šezdesetih godina dvadesetog stoljeća

Poimanje vremenskih granica, posebice početka perioda suvremene književnosti često se razlikuje kod književnih povjesničara. Za Ivu Frangeša suvremena književnost počinje 1948. godine i traje do danas. Krajem četrdesetih godina dolazi do političkih promjena koje će imati značajne posljedice i na području književnosti. Nakon Rezolucije Informbiroa, donesene u lipnju 1948. godine, jugoslavenske komunističke vlasti raskinule su vezu sa Staljinovim socijalističkim carstvom. Taj je potez omogućio postupno izmicanje od utjecaja sovjetskih doktriniranih teorija. Nastupilo je vrijeme revolucionarnog terora i čišćenja partijskih redova od svega "sumnjivog" i "nepodobnog", ali i vrijeme oslobađanja umjetnosti od utilitarizacije i pragmatizma. Početak pedesetih za Frangeša je vrijeme kada se socrealistične teme u književnosti zamjenjuju literarnim opisivanjem zbilje iz kuta subjektivnog promatrača.²⁰

1952. godine počinje izlaziti časopis *Krugovi* (do 1958. godine) koji se nastoji okrenuti drugačijem senzibilitetu objavljujući razne poetske, prozne i dramske tekstove te eseje. Ti se tekstovi nastoje povezati prevodilačkom aktivnošću, kao i intertekstualno, s angloameričkom književnošću. Krugovaši se zalažu za duh tolerancije, pravo na razliku i na vlastiti izraz. Nakon jednostrane socijalističke književnosti nastupilo je vrijeme estetske obnove. Književnost postaje prostorom traženja, stvaranja, eksperimenata, suočavanja suprotnih uvjerenja, potrage za novim estetskim uporištima i afirmacije individualnih senzibiliteta. Mijenja se i odnos književnosti prema dnevnoj politici. Pisци izražavaju otvoreno nezadovoljstvo prema svakoj ideološkoj prisili, uniformiranom mišljenju i političkoj narudžbi. Sada književnost postaje kritična i skeptična oko političkih događanja i stoga su za socijalističko činovništvo krugovaši predstavljali heretičku skupinu koja je narušavala pravila ideološkog ponašanja.²¹

Prostor umjetničke slobode počeo se širiti, a bitna sastavnica literarnog života postaje razmjena i borba mišljenja. Novi procvat doživljava književna kritika, iznimno važna disciplina za književni život, koja je u razdoblju socrealizma bila potpuno degradirana. Sada ona ponovno dobiva na

²⁰ Frangeš, Ivo, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, 1987. str. 322.

²¹ *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 14.- 15.

važnosti i ima značajnu ulogu i u borbi protiv ideološke prisile i u profiliranju novih umjetničkih koncepcija i programa.²²

Krugovaši se, između ostalog, uključuju i u europske književne tokove, prate književnu kritiku i kozmopolitski su orijentirani. Takva izrazito kozmopolitska orijentacija krugovaške generacije dovela je i do deprovincijalizacije hrvatske književnosti, tj. do njezina ponovnog uključivanja u europske literarne tijekove. Zaokret prema svijetu i razbijanje kulturne izolacije bitne su sastavnice krugovaškog programa. *Krugovi* su bili, na polju književnosti, prvi vidljiv rezultat društvenih promjena i znak političkog otvaranja, dok generacija krugovaša predstavlja prvi osviješten literarni program u poslijeratnoj hrvatskoj književnosti.²³ Glavni se urednik *Krugova* Vlatko Pavletić svojim člankom već u prvom broju zalaže za umjetnički pluralizam krilaticom „Neka bude živost“. Neki od predstavnika su Slobodan Novak, Josip Pupačić, Nikola Milićević, Zvonimir Golob, Slavko Mihalić, Josip Pupačić, Milivoj Slaviček, Miroslav Slavko Mađer, Irena Vrkljan, Vlatko Pavletić, Vlado Gotovac, Zlatko Tomičić, Krsto Špoljar, Čedo Prica, Vesna Krmpotić, Ivan Slamnig i Antun Šoljan. Njima su se priklonili i otprije afirmirani pisci, poput Jure Kaštelana, Vesne Parun i Bore Pavlovića. Slavko Mihalić i Ivan Slamnig najznačajniji su pjesnici ovog kruga. Bave se stvaralačkim eksperimentiranjem kroz teme svakodnevnih problema pomoću slenga, ali kontroliranih emocija. Uz krugovaše Novaka i Šoljana, prozu pišu još i Vladan Desnica, Ranko Marinković i Mirko Božić. Na stranicama časopisa "Krugovi" proza nije bila osobito zastupljena, ali i krugovaška generacija dala je nekoliko vrsnih prozaika. Često ih zaokuplja rat kao tema, ali i urbana i ruralna tematika. U prvoj polovici desetljeća prevladava uglavnom kratka proza (novela, kratka priča, crtica), i to najčešće s tematikom rata i revolucije. Roman započinje svoj uspon tek od sredine pedesetih godina.

Tematski prostor hrvatske proze pedesetih godina još uvijek dobrim dijelom ispunjava ratna problematika. Međutim, u taj tematski kompleks, koji je bio osobito zlorabljen u razdoblju socijalističkog realizma, unose se značajne promjene. Umjesto heroizma, patetike, crno-bijele tehnike u prikazu karaktera i naglašene ideologičnosti, ratna proza pedesetih godina zaokupljena je egzistencijalnim dramama i traumama čovjeka u ratnom okruženju, borbom za samoodržanje,

²² *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 14.-15.

²³ *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 14.-15.

pitanjima etičke odgovornosti pojedinca i slično. Došlo je i do promjena u strukturi i tehnici takve proze, pa se sve više djela temelji na introspekciji i psihološkom poniranju u karaktere glavnih likova (Vjekoslav Kaleb, *Divota prašine* i *Bijeli kamen*; Jozo Laušić, *Kostolomi*).

Drugi, mnogo važniji tematski sklop čine sadržaji povezani sa suvremenom urbanom problematikom. Pritom je rijetko u prvom planu analiza društvenih previranja i klasnih odnosa, čime se uglavnom bave stariji pisci socijalno-kritičke orijentacije, već se središte interesa pomiče na osamljenog pojedinca, najčešće intelektualca, na njegove etičke dileme, sumnje, komplekse i misaone preokupacije. Takva se proza više ne temelji na načelima epske gradnje. Umjesto razvedenog fabuliranja i vanjskih događaja, ona se bavi iskušenjima duha, asocijacijama, analizama, refleksijama i meditacijama o raznim problemima (Vladan Desnica, *Proljeća Ivana Galeba*; Živko Jeličić, *Kap stida*, *Mlaka koža*, *Staklenko*; Branko Belan, *Kutija od ebanovine*, Krsto Špoljar, *Mirno podneblje*).

Jednako su česta i prozna ostvarenja koja tematiziraju svijet djetinjstva suptilnim psihološkim zadiranjem u psihu djeteta i s naglašenom autobiografskom perspektivom (Slobodan Novak, *Izgubljeni zavičaj*; Ivan Raos, *Vječno nasmijano nebo*). U ovom je razdoblju zastupljena i proza ruralne tematike, ali i ona je obogaćena izrazito modernim literarnim postupcima. Osobito se u tom pogledu ističe Mirko Božić svojim romanima *Kurlani* i *Neisplakani*. Pisci iz krugovaške grupacije afirmirali su novi tip kratke proze u kojoj su klasične pripovjedne konvencije ukinute, a umjesto njih uvode se strukturni postupci karakteristični za američku kratku priču (*short story*). Ti postupci su filmski dijalog, subjektivna vizura, stilizirana sirovost (tzv. *hard-boiled style*), izbjegavanje metaforike, sažete autorske napomene, kolokvijalni gradski jezik i sintaksa (Vojislav Kuzmanović, *Petar na pijesku*; Fedor Vidas, *Popodne kad sam sretan*; Antun Šoljan, *Specijalni izaslanici*; Ivan Slamnig, *Neprijatelj*). U takvom načinu stvaranja proze krugovaši slijede iskustva pisaca američke "izgubljene" generacije (E. Hemingway, F. S. Fitzgerald).

Sliku proznog stvaralaštva pedesetih godina zaokružuju novelistička ostvarenja Ranka Marinkovića (*Ruke*), Vladana Desnice (*Tu, odmah pored nas*) i Mirka Božića (*Novele*).

Za dramsko stvaralaštvo ovoga razdoblja može se reći da zaostaje za pjesništvom i prozom. To ne znači da se i pedesetih godina nije afirmiralo nekoliko značajnih autora prepoznatljiva dramskog rukopisa. Najutjecajniji dramski pisac na kojeg se književnici ovog vremena ugledaju jest svakako Miroslav Krleža. Iako je u poslijeratnom razdoblju napisao samo jedan dramski tekst (*Aretej*), Miroslav Krleža središnja je umjetnička osobnost i najizvođeniji autor na našim

kazališnim daskama. Djelotvornost Krležina dramskoga govora, osobito njegova ciklusa o Glembajevima, nije s vremenom nimalo oslabila i gotovo nema hrvatskog dramatičara pedesetih godina koji se u svom stvaranju nije inspirirao Krležinom dramskom frazom, temama, motivima, urbaniziranim govorom i strukturiranjem dramske radnje. Odjeci Krležine dramske riječi mogu se uočiti i u djelima dvojice najznačajnijih dramatičara ovoga razdoblja, a to su Ranko Marinković (*Glorija*) i Marijan Matković (*Na kraju puta, Vašar snova, Heraklo*). Uz njih treba spomenuti i dramski rad Mirka Božića i Ivana Raosa. Žanrovske komedije u ovom razdoblju njeguje Pero Budak. Između pisaca krugovaške generacije kao dramski pisac afimirao se Antun Šoljan, ali tek šezdesetih godina.²⁴

Drugi se bitan časopis javlja deset godina nakon *Krugova*, 1961. godine, a riječ je o *Razlogu*. Kao glavni predstavnici se navode Zvonimir Majdak, Danijel Dragojević, Tonči Petrasov Marović, Mate Ganza, Zvonimir Mrkonjić, Nikica Petrak, Ante Stamać, Igor Zidić, Vjeran Zuppa, Željko Sabol, Tonko Maroević, Dubravko Horvatić i drugi. Bitna oznaka objavljivanih autora bila je snažno izražena svijest o egzistenciji. Osim toga, obilježava ih poezija racionalnog govora, metajezičnost, konceptualističnost te pojmovno pjesništvo. Pjesništvo je razlogovaca hermetično, filozofsko i nekomunikativno. Osim egzistencije, zaokupljaju ih i etička pitanja, duhovna praznina, beznade i bezvoljnost. Proza je manje zastupljena, ali se ipak i dalje piše. Karakterizira ju raznovrsnost tematskih i stilskih oznaka. Bez obzira na sve individualne karakteristike pojedinih stilova, može se zamijetiti sve veća zaokupljenost psihologijom suvremenog čovjeka, najčešće intelektualca, njegovim etičkim dilemama te problemima suvremene civilizacije (npr. život u gradu, osamljenost, otuđenost). Središnji lik najčešće je gubitnik, čovjek odbačen od sredine i društva. Fabula u tim djelima dobiva drugorazrednu važnost, a u prvom je planu psihološka analiza i intelektualna meditacija.

Posebno se ističe Slobodan Novak s djelom *Mirisi, zlato i tamjan*, Marinković piše *Kiklopa*, Šoljan *Kratki izlet*, a Krleža *Zastave*. Kasnije se javlja i tzv. proza u trapericama (pod utjecajem Salingerova *Lovca u Žitu*) čija su glavna obilježja *slang* i propitivanje društvenih normi.

²⁴ Vidi u : Jelčić, Dubravko, *Povijest hrvatske književnosti – Tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*, Zagreb, 1997. 218.- 233. i u: *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 13.-15.

Književni povjesničar Dubravko Jelčić suvremenom književnošću određuje razdoblje od 1950. godine i naziva ga drugom modernom²⁵ te ga čine naraštaj krugovaša i naraštaj razlogaša. To razdoblje traje do 1971. godine kada nastupa razdoblje postmoderne. U razdoblju druge moderne bitno je izdvojiti referat Petra Šegedina na Drugom Kongresu književnika Jugoslavije u Zagrebu 1949. godine kojim je započeo proces destaljinizacije i ideoloških poruka u književnosti, a afirmirao estetske principe i slobodu umjetničkog izraza. Šegedinov istup s referatom *O našoj kritici* naznačio je mogućnost drukčijeg govora o umjetnosti od onoga koji je zastupala službena partijska linija. U njemu se već otvoreno govori o ograničenosti teorije i prakse socijalističkog realizma. Doktrinarne ideološke snage bile su još uvijek jake, jer su brojni partijski komesari i umjetnički inkvizitori pazili da u hrvatsku književnost ne prodru, po njima, dekadentne ideje. Ipak, znaci slabljenja utilitarnog shvaćanja umjetnosti i koncepcije kontrolirane književnosti bili su svakim danom sve vidljiviji.

Na Trećem Kongresu, u Ljubljani 1952. godine ugledni je Miroslav Krleža svojim referatom podržao liberalizam kroz autentičnu osobnu umjetnost i označio je definitivnu pobjedu onih snaga koje su se zalagale za autonomiju umjetničke sfere, za razvoj književnosti u skladu sa svojom tradicijom, umjetničkom voljom i logikom.

Takvo je književno okruženje bilo spremno za kratku priču, koja će polako stasati i dobiti na važnosti, posebice u individualnom iskazivanju stavova, mišljenja i afirmiranja „običnih“ priča.

²⁵ Jelčić, Dubravko, *Povijest hrvatske književnosti – Tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*, Naklada Pavičić, Zagreb, 1997. str. 227.

5. Deset priča

Priče odabrane za analizu kratke priče kao žanra u razdoblju pedesetih i šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća u hrvatskoj književnosti izabrane su nasumično, ali iz relevantnih antologija.²⁶ Priče su, dakle, odabrane iz antologije koju je priredio Tomislav Sabljak (s pričama objavljenima isključivo u *Večernjem listu*) te one Miroslava Šicela (s većim brojem odabranih kratkih priča i njihovim širim vremenskim rasponom objavljivanja) i kronološkim slijedom poslagane prema godini objavljivanja. Svaka je prozor u piščev svijet i kao takva čini poseban, jedinstven svijet prikazan kroz formu primamljivu svakom čitatelju.

5.1. Marko Uvodić Splitsanin, *Sritni su bili...*

Priča je objavljena 1952. godine u knjizi *Drugi libar Marka Uvodića Splitsanina* u Splitu. Uvodić Splitsanin rođen je i umro u Splitu. Pisao je prozu na čakavskom književnom jeziku. Bavi se običnim ljudima splitskog kraja, a često humorom smanjuje tragičnost događaja u njihovim životima. Napisao je zbirku pripovjedaka *Libar Marka Uvodića Splitsanina* (1940.) i *Drugi libar Marka Uvodića Splitsanina* (1952.).

Ova nam šaljiva priča donosi opis života bračnog para Rože i Mića. Oni su se davno upoznali na plesu, a spojila ih je strast za igrama na sreću („lot“). Cijeli se njihov život vrtio oko uplate listića i svaki bi zarađeni novčić potrošili na igru. Usput su cijelo vrijeme govorili što će si kupiti. Prvo su govorili *ako* dobiju, a poslije se to pretvorilo u *kad* dobiju. Maštali su o pršutima, putovanjima i lijepim stvarima, a svaki put kad bi o tome govorili, još bi se više voljeli i jače grlili.

- *Ako dobijemo lot- jopet će on – učinit ćemo jedno lipo putovanje. Odmar ćemo poč u Pariz da vidimo torru Ajfel.*

²⁶ *Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1944.*, prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. i *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001

*Jopet udri da se grli jubi na račun torre Ajfel, a onda je ona izrazila i svoju žegu. – Ja bi želila obać Jeruzalim. (...) I tako su oni proputovali cili svit. I Beč, i Veneciju, i Trešt, i Španju, a i Londru je on oti svakako vidit. Sve su oni to proputovali u... razgovoru kada dobijedu lotariju.*²⁷

Uvodić koristi autentičan čakavski govor, dajući svojim likovima dodatni dašak stanovnika obalnog mjesta, odakle i sam potječe. Cijeli ton priče je vedar, veseo i topao, pomalo i sjetan i tužan, jer je riječ o siromašnome bračnom paru koji od svoje svakodnevice zajedno bježi u svijet mašte sanjajući što će si sve priuštiti i kako će im biti još ljepše. Ironija je u tome što naposljetku i osvoje nagradu, ali kada su već bolesni i u dubokoj starosti. Ipak, to ih ne ometa da zajednički do kraja odmaštaju svoje snove, makar ih nikada nisu uspjeli ostvariti jer su spokojni završili svoje zemaljsko putovanje.

*...i u takon su stanju u malo dan razlike, jedan o' drugoga veselo i zadovoljni otputovali ma ne u Rim vengo u Sustipan (grobje u Splitu), oklen se nećedu nikad višje vratit da večeradu palamide i pršuta.*²⁸

5.2. Vladimir Nazor, Ludi slikar

Priča je objavljena 1954. godine u zbirci „U zavičaju“.

Nazor je poznati hrvatski književnik. Rođen je u Postiri 1876. godine, a umro je u Zagrebu 1949. godine. Bio je pripovjedač, pjesnik, romanopisac, esejist i putopisac. Bio je i upravitelj dječjeg doma u Crikvenici. Kasnije je izabran za predsjednika Prezidija Hrvatskog sabora. Teme njegovih djela su različite; rodoljubne, teme iz života u istarskom kraju, autobiografske teme i socijalno obojene teme. Neka njegova djela su *Slavenske legende* (1900.), *Veli Jože* (1908.), *Istarske priče* (1913.), *Medvjed Brundo* (1915.), *Pastir Loda* (1938./39.), *Zagrebačke novele* (1942.) i mnoga druga.

²⁷ *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 178.

²⁸ *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 181.

Ovu Nazorovu priču možemo promatrati na dva načina. Prvi je onaj očiti, odnosno susret autora i Ludog slikara te njihov razgovor. Postojao je taj čudan čovjek, slikar, koji nije mnogo mario za društvene konvencije. Bio je pravi rubni lik kratke priče, k tomu još i nositelj osebujnog nadimka. Autor ga je želio upoznati, pa se uputio u ljetnikovac poseban po svojim neobičnim gostima, a kojeg je on nazivao Kućom filozofâ. Ondje su razgovarali o umjetnosti, inspiraciji i vrijednosti djela. Drugi je način shvaćanja priče kao dijaloga Nazora sa samim sobom, gdje mu je u pomoć priskočio Ludi slikar, objašnjavajući običnom čitatelju ili nekom umjetniku u čemu je bit umjetnosti uopće. Raspravljaju o tome odakle inspiracija dolazi i koja je njena svrha te čemu služi nastalo djelo, koristeći se pri tome izvrsnim opisima.

*Pogledajte ovu moju ćelavu lubanju! Svod. U sitnome, kao i svod nebeski, a pod njim su moje misli, nečim rasvijetljene kao ti oblaci suncem. I one se neprestano kreću i putuju, mijenjajući se, pod svojim koščanim olukom; ruše i grade čudesa; i samo od toga čovjek je genij. To se blago ne smije rasuti, baciti kao sijeno pred ljudsku stoku. Upamtite: nije umjetnost za ovo, ili za ono; umjetnost je za onoga koji je sâm stvara, za – umjetnika!*²⁹

Nazor nam svoj dijalog iz priče priča u prvome licu. Jasno smješta radnju u prostor, opisujući morski krajolik i miješanje blage s nepristupačnom prirodom, čime dobiva na vjerodostojnosti i čitatelj mu lako vjeruje.

Pred njom, prema otvorenom moru, nekoć obrađena strmina; oko nje nekoliko maslina i smokava; ima i čempres. (...)

*Ondje doznah, da je Ludi slikar u zaljevu Tiha, u onoj kući na visočini. Bili smo, dakle, - susjedi... iako ja na dnu fjorda, on na bilu vanjskog zatonskog brijega (...).*³⁰

Nazorov je jezik standardan i jasan. Priču naglo prekida Ludi slikar kada ga pripovjedač prozove zbog „krutog nesocijalnog egoizma“. Kada je pripovjedač poželio ponovo razgovarati i objasniti svoje tvrdnje, slikar je već bio otišao i u tom trenu možemo samo nagađati je li razlog tomu doista uvrijeđenost i kako bi taj razgovor tekao da su se ipak opet susreli.

²⁹ Antologija hrvatske kratke priče, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 102.

³⁰ Antologija hrvatske kratke priče, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 99.

5.3. Bogdan Stopar, *Posljednja večer*

Priča je objavljena 1954. godine u djelu *Kratke priče*.

Stopar je rođen 1921. godine u Zagrebu. Bio je dramatičar, prozaik i novinar. U svojim kratkim pričama donosi nesvakidašnje situacije u kojima se nađu njegovi junaci, svjedočeći životima o apsurdnosti života. Neka njegova djela su *Zrcalo* (1952.), *Kratke priče* (1954.), *Zelene nedjelje* (1958.), roman *Piloti vlastitih snova* (1956.) i druga.

Posljednja večer priča je o starom bračnom paru i njihovom psu. Njih su se troje došli odmoriti u mali park u toplo predvečerje. Riječ je o tome da je pas jako star, a starac i starica su podstanari i nije im dopušteno više imati psa, pa ga sutra ujutro moraju uspavati. Kako bi donekle ublažili svoju tugu i pseću sudbinu, kupili su kilogram najskuplje salame, koju inače nisu mogli ni sebi priuštiti, i odlučili počastiti psa dobrim posljednjim obrokom.

Cijela je atmosfera tužna, tiha, mirna i mračna. Nema nekih posebnih opisa, a dijalози su šturi. Sve iščitavamo iz mimike likova i njihove šutnje.

*Stari proguta suzu. I okrene se u stranu. Pogleda, tobože, za tramvajem, koji je prošao u daljini. Pas je jeo polako. Nije bio lakom. Bio je prestar za to. Uzimao je svaki zalogaj kao da mu je posljednji. Puštao je da se salama topi pod jezikom. Išlo je to polako. I slina je kapala po staričinim koljenima.*³¹

Priča obiluje kratkim rečenicama koje se sastoje od jedne ili tek nekoliko riječi, što pridonosi sumornom ugođaju i osjećaju teškog disanja starog psa i umornih ljudi.

5.4. Vladan Desnica, *Priča o fratru sa zelenom bradom*

Priča je objavljena u *Delu* broj 5 1955. godine u Beogradu.

³¹ *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 198

Već ranije spomenuti Desnica rođen je 1905. godine u Zadru, a umro je 1967. godine u Zagrebu. Pravnik po struci, bavio se pravnim poslovima do 1950. godine kada živi kao profesionalni književnik. Pisao je pripovijetke, novele i romane. Njegov stil obilježava realističan opis seoske primorsko-dalmatinske sredine, a kasnije filozofska razmatranja o traumama suvremenog intelektualca. Neka od njegovih djela su *Zimsko ljetovanje* (1950.), *Olupine na suncu* (1952.), *Tu, odmah pored nas* (1956.), *Proljeća Ivana Galeba* (1957.).

Priča o fratru sa zelenom bradom neobičan je solilokvij čovjeka koji promišlja o odnosu sna i jave, svjesnog i podsvjesnog, slučajnog i namjernog. Ova se priča razlikuje od ostalih po tome što ne opisuje nikakav događaj, nikakvu akciju ili sukob. Ona čak nema ni pravih likova, nego samo pripovjedača i njegovog imaginarnog progonitelja. Priča je i pomalo interaktivna jer nas nagoni da se promišljanjem uključimo, navodi nas na jedan put, pa usmjerava na drugi. Prilikom čitanja ostavlja dojam razgovora sa prijateljem koji nam prepričava što mu se dogodilo i kako se pri tom osjećao.

Prođe ta noć a da ga nije usnio. I on ujutro, idući u ured pomisli: gle! nisam sanjao fratra.

Ali ne mora da se dogodi baš tako, može se desiti i obratno. To jest, da uveče ne pomisli na fratra, a da ga u toku noći usni. Ta dva slučaja u stvari su jedno; i jedna i druga od tih mogućnosti zapravo vode k istom. Zato radije ostanimo kod one prve, kad smo već tim putem pošli.³²

Jezik je priče jednostavan. Stil je čist, bez suvišnih nakićenosti, logičan i jasan. Indirektno iz priče možemo iščitati kako je taj jedini lik priče samac koji radi u uredu i kojeg zabavljaju promišljanja o snovima i mogućnošću upravljanja njima. Iskušava pogoduje li razmišljanje o fratru prije spavanja činjenici da će ga zaista te noći i sanjati, ili će od veće koristi biti ignoriranje pomisli na fratra.

Zanimljiva je i teza kako su sličnosti i razlike ista stvar ako nam se nešto urezalo u sjećanje, pa će nam jedan mali detalj biti dovoljan okidač za pokretanje sjećanja na nekoga ili nešto.

³² *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 199.

Ako, recimo, imamo kućence kome je izbijeno desno oko, pa negdje vidimo kućence kome manjka lijevo oko, uskliknut ćemo: evo, i ovome manjka oko! (...) A, po tom istom redu, i kad vidimo mačku bez lijevog oka, reći ćemo: vidi! i ovoj manjka oko kao i mome Cuci, samo što ovoj manjka lijevo a Cuci desno, i što je ovo mačka a Cuco štene. (...) Eto, sve me navodi na misao da ono što nas na nešto podsjeća ne mora ležati u nekoj sličnosti, pa ni u razlici, nego u nečemu drugome.³³

Priča nosi zanimljiv naslov koji u potpunosti obavlja svoju ulogu, a ta je da privuče čitatelja svojom neuobičajenošću. Fratar sa zelenom bradom zapravo je zamišljeni lik pomoću kojega čovjek u priči nastoji postati gospodarom svojih snova i kroz kojeg, na neki način, čini provjeru stvarnosti. To promišljanje o samome sebi, svojim nehotičnim radnjama, snovima i potrebom za osjećajem kontrole nad njima u velikoj mjeri podsjeća na Desničinu pripovijetku Solilokvij gospodina Pinka. Kroz oba lika Desnica iznosi svoje ideje i promišljanja o stvarima koje mnogima prođu kroz glavu, ali ih nikada ne zadrže ili zabilježe. Kada čitamo priču, ne moramo se mnogo zapitkivati jer je sve jasno. Problem nastaje kada se njegovi likovi potpuno prepuste tim mislima i idejama, pa zaista padaju u očaj i bivaju duboko nesretni zbog neke nelogičnosti koja im se potkrala ili zbog opasnosti koju vide u njima, u ovom slučaju, u nesposobnosti potpunog zaborava.

5.5. Višnja Stahuljak, *Gospođica Margareta*

Priča je objavljena u *Republici* 1958. godine.

Višnja Stahuljak prozni je pisac i esejist. Rođena je u Zagrebu 1926. godine. Osim književne karijere, njegovala je glumačku, redateljsku i profesorsku karijeru. U svojim je djelima često tematizirala obične ljude u malim sredinama ubačenima u bizarne situacije. Njezin je stil tradicionalno-impresionistički, podcrtan ironijskim tonom. Neka njena djela su: *Zmijska koža* (1958.), *Vrijeme koje ne može prestati* (1970.), *Kristalna ruda svemira* (1978.), *Žumberačke priče* (1990.), *Zlatna vuga* (1998.) i druga.

³³ *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 200.

Glavni je lik ove priče Margareta, lijepa djevojka koja sanja o romansama i velikim ljubavima. Radi u uredu i često mašta kako joj stižu ljubavna pisma. Jednog se dana to doista dogodi i ona primi pismo s porukom o ljubavnom sastanku, ali bez navedenog mjesta susreta. Nakon što je pretražila cijeli grad, na svojim ulaznim vratima nalazi poruku s novim podatkom, tj. točnim vremenom i mjestom susreta. Sva uzbuđena, Margareta koja je odbijala svako udvaranje koje je smatrala nedostojnim njene ljepote, odlazi se naći s tajanstvenim obožavateljem. Na svoje ogromno razočaranje otkriva da se radi o njenom radnom kolegi, čovjeku za susjednim stolom kojeg nije mogla smisliti.

Margareta ljude uspoređuje s ribama, a svog udvarača sa somom bez brkova, što daje šaljivu notu priči.

*I sama je bila riblja, a njeni su meki pokreti potcrtavali gibivu brzinu njene hladnoće. Često su je slijedili muškarci, ali Margareta je oholim prezirom dočekivala te lignje, listove, morske pse i konjiće s obrazima običnih ljudi, pa su se brzo povlačili...*³⁴

Ova je priča jedna od rijetkih primjera tog vremena u kojem pronalazimo osobine ženskog pisma. Naglašavanjem ženske ljepote na graciozan način, opisujući žensku suverenost, ali ne preveliku da prijeđe u tvrdoću, već s dovoljno senzibilnosti da bude nježna; Stahuljak je napisala kratku priču drugačiju od onih iz pera muških autora.

Jezik je jasan, standardan, uobličen u opise, monologe i pokoji kratak dijalog. Priča poštuje sve karakteristike kratke priče, pa tako i neizbježan neočekivani kraj i nedorečene posljedice zadnjeg događaja priče.

5.6. Fedor Vidas, *Nakon kraće stanke*

Priča je u Večernjaku objavljena u travnju 1964. godine. Za Vidasa Sabljak piše kako je s Kuzmanovićem, Šoljanom i Slamnigom promicao poseban oblik „tvrdokuhane proze“ kao tipičan pripovjedač. Rođen je 1924. godine u Bakru. Vidas je pripovjedač, dramatičar i filmski scenarist. U kratkim pričama opisuje male, svakodnevne ljude.

³⁴ *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 267.

Fabule svodi na anegdote u kojima do punog izražaja dolazi ispraznost života mladih ljudi, pripadnika poslijeratne urbane generacije. Vidas je jedan od krugovaških suputnika. Neka od njegovih djela su *Popodne kad sam sretan* (1954.), *Ponedjeljak ili utorak* (1961.), *Na izmaku ljeta* (1975.).

Nakon kraće stanke topla je priča o odnosu unuka i bake. Njihov prisan suživot opisan je kroz pripovijedanje, opis auditivnih i vizualnih slika njihova mirnog doma, ispunjenog bakinom marljivošću i šarenilom cvijeća u vrtu te povremenim dijalogom. Dijalog je ovdje samo kako bi nas što uvjerljivije približio liku bake, koja je kao i sve bake, pomalo nagluha. Baka je u priči konstanta, dok je pokretač radnje unuk. Nakon kasnog vraćanja kući, zatekao je baku kako spava. Iz sna ju budi glas radio-drame koju je slušala prije spavanja i takva snena ne razaznaje što je stvarno, a što ne, pa se uplašena žuri otvoriti vrata u uvjerenju da iza njih čekaju policajci. U želji da se našali, unuk se pritaji i promatra baku, jedva susprežući smijeh. Kada shvati da je baka doista preplašena i izbezumljena, sažali se i postidi te joj objasni kako je sve to samo dio radio-drame.

„A tako!“ rekla je baka gledajući me bezazleno. „Ja sam mislila da je došla policija.“
Baka se primakla krevetu, dok sam ja ugasio radio. „Tako sam se prepala“, rekla je. „Lupali su na vrata kao zvijeri.“
„Laku noć, bako!“ rekao sam blago. Više mi nije bilo do smijeha. Stajao sam na vratima zbunjen, ozbiljan, postidjen.³⁵

Priča ne sadrži neku pouku ili uzvišeni smisao, već nam samo opisuje jednu anegdotu iz svakodnevnog života. Ne sadrži mnogo detalja, kao ni dublju karakterizaciju likova. Samo su dva lika u priči i iz njihovog odnosa možemo nešto poblize saznati i nagađati. Unuk je generacijski kontrast baki. Dok on radi, baka smireno živi svoj život obavljajući sitne kućanske poslove. Neiskvarena je i brižna. Održava njihov odnos prisnim i toplim.

³⁵ *Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1944*.prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. str. 293.

Priča započinje uvodom, zatim slijedi opis mirnoće života kroz unukovo drijemanje u vrtu i nakon toga njegova šala sa snenom bakom. Jezik je priče jednostavan, a opisi realistični i lako upijajući.

5.7. Branislav Glumac, *Oluja*

Priča je u *Večernjaku* objavljena u travnju 1965. godine. Glumac je rođen u Smederevu 1938. godine. U knjizi *Pjesme* iz 1960. godine pojavio se zajedno s Alojzom Majetićem i Zvonimirom Majdakom. Autor je romana *Zagrepčanka* iz 1975. godine.

Oluja je zaista jedna mikrocjelina u kojoj se radnja odvija od uvoda, šaljive sredine, sve do zapleta i raspleta, ali, tipično za kratku priču, bez pravog kraja. U središtu je priče senzibilan čovjek koji promišlja o ljudima i stvarima oko sebe. On boravi na moru sa svojom suprugom i radnja nas priče stavlja direktno u njihovu svađu, kada oni šutke odlaze s plaže u kuću. Ondje se mentalno nadmeću tko će prvi popustiti, sve dok ih oluja i zvukovi koje priroda proizvodi nakratko ne pomiri. Ipak, kako se priroda do jutra smirila i utihnula, oni su se opet našli u položajima posvađanih neprijatelja.

Priča obiluje izvrsnim metaforama i usporedbama („*Vrijeme prolazi i zidni sat otkucava kao neki mali glodavac*“)³⁶, a ugođaj je dočaran audio-vizualnim opisima detalja kako bismo si mogli predočiti situaciju u potpunosti. Jezik je jednostavan, ali pojačan humorističnim dosjetkama i iskrenim razmišljanjima pomalo djetinjastog muškarca („*No kad bih joj to rekao, ona bi sigurno šutjela i moja romantičnost bi bila poražena. Zato joj ja pakostim i šutim, i sam ću otputovati, kat-tad, i neću se vratiti barem sto godina. Za inat.*“)³⁷

Priča nema gotovo nijedan dijalog, već se odvija kroz pripovijedanje, opise i unutarnje monologe.

Šuma što se raspojasala iza kuća nasuprot našoj sobi nalik je na neku crnu, gadnu, uzbuđenu neman; kosa te nemani je nakostriješena, raspuštena, onda se opet smiruje, opušta, pa se ponovo

³⁶ *Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1944.*, prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. str. 55.

³⁷ *Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1944.*, prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. str. 55.

*solidarizira s vjetrom i morem. I ta šuma nam je sada zajednički neprijatelj, iako nam je toliko puta gostoljubivo ponudila za postelju svoj debeli hlad, borove iglice i šta ti ja znam sve šta.*³⁸

5.8. Anđelko Vuletić, *Lucijana*

Priča je u Večernjaku objavljena u siječnju 1968. godine.

Vuletić je rođen 1933. godine u Trebmilji. Pisao je pjesme, romane (*Deveto čudo na istoku*, *Dan hapšenja Vile Vukas*) i pripovijetke (*Čudotvorna biljka doktora Engela*). Često ga zaokuplja moralna drama ličnosti koju razdire dvojnost između poroka tajnih i vrlina javnih³⁹. Bavi se temama povijesti i mentaliteta ljudi Balkana. Ostala djela su *Gorko sunce* (1956.), *Drvo s paklenih vrata* (1963.), *Kad budem velik kao mrav* (1977.).

Lucijana je neobična priča o tragičnoj ljubavi između nepopularnog Ilije Gregora i jednoruke Lucijane. Gregor je bio mjesni trgovac i oko njega su se često plele priče o sumnjivim prijateljstvima, mračnim poslovima i nezasluzenoj sreći i blagostanju. Lucijana je pak bila kći jedinica čiju je ljepotu ugrožavao jedino nedostatak lijeve ruke. Kako bi ju donekle uklopila u svakodnevni život, majka je odlučila preseliti u grad. Ipak, sve potrepštine kupovala je kod Gregora i to tako da bi u kupnju slala Lucijanu, čak i po najmanju sitnicu. Lucijana je u Gregorovoj prodavaonici imala poseban tretman i nije trebalo dugo da se i o tome počnu plesti priče. Kada su napokon Ilija i Lucijana izašli zajedno na svijetlo dana i počeli se pojavljivati u javnosti kao par, priče su dosegle svoj vrhunac, ali ne toliko zbog njihove ogromne razlike u godinama ili činjenice da je Ilija imao obitelj, koliko zbog neobične ravnodušnosti i razumijevanja koje je Lucijanina majka pokazivala za njihovu ljubav. Kako se bližio dan vjenčanja, ljudi su s nestrpljenjem čekali sljedeći događaj cijele te priče, a koji se dogodio kad je majka susrela Iliju i Lucijanu te ih zaustavila. Na čuđenje brzo okupljene mase, otkrila je kako je Ilija odgovoran za to što je Lucijana jednoruka, jer im je, vraćajući se iz vojske pijan i razuzdan,

³⁸ *Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1944.*, prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. str. 55.

³⁹ *Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1944.*, prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. str. 310.

ušao u dvorište i nožem udario dijete po ramenu. Otada majka svaki dan šalje Lucijanu u Ilijinu prodavaonicu ne bi li ga podsjetila na užas koji je skrivio.

-Čekaj! – zastenja i zajauka žena. – Kad sete se nahudovali i namahnitali, došao si mi u avliju s bačvom na glavi, s puškom na ramenu, uzeo si mi ovo dijete iz naručja i udario ga nožem po ramenu. Onda si zapjevao i otišao. Je li istina? Je li istina? Ostavio si mi ovo dijete posječeno, i u krvi... A sad hoćeš ljubav... Ne dam! – gorko zaplaka žena i sruši se na zemlju.⁴⁰

Vjenčanje je otkazano, a Ilija poluslijep završava u zatvoru zbog svojih nedjela. Priča završava neobično, moralnom nedoumicom, pitajući koliko je majka imala pravo poremetiti Ilijinu i Lucijaninu sreću.

Zaista, kada se bolje razmisli, pitanje nas provocira da preispitamo moralne vrijednosti, načela i granice međusobnih odnosa. Ako kažemo da ljubav sve pobjeđuje, kako odrediti čija je ljubav vrijednija, majčina ili ljubav između muškarca i žene? Postoji i problem narušenih obiteljskih odnosa, nasilja i razvoda, problem malograđanskih spekulacija gdje je sve drugačije nužno i čudno, problem raspona godina između dvoje ljubavnika, problem položaja invalida u malome mjestu. Sve te probleme koje je Vuletić prikazao kroz ovu mini-tragediju, čiji likovi doista odgovaraju likovima „pravih“ tragedija, možemo i danas detektirati i izgubiti osjećaj da je ova kratka priča nastala prije pedesetak godina.

Ipak, jezik priče pomalo je zastarjeo jer se autor većinom koristi aoristom i imperfektom, dajući istovremeno i dramski karakter priče. Osim opisa, koriste se i dijalozi i monolozi koji pojačavaju dojam reakcije likova i naglašavaju ritam radnje.

U priči su tri glavna lika: Ilija, Lucijana i majka, a svakom je liku pridodan i pozitivan i negativan predznak, pa je na čitatelju da se opredijeli za karakter pojedinog lika, iako to opredjeljenje nije žarište same priče. Tema je, zapravo, čudan tok sudbine prikazan u jednom fragmentu života i po tome je Vuletić i misaoni pripovijedač koji nas s lakoćom navodi da promislimo o drugoj strani medalje.

⁴⁰ Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1944., prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. str. 301.

5.9. Ivan Slamnig, *Škorpion*

Priča je u Večernjaku objavljena u srpnju 1968. godine.

Ivan Slamnig rođen je 1930. godine u Metkoviću. osim književne, gradio je karijeru profesora na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, karijeru lektora i predavača (u Firenci, Bloomingtonu, Amsterdamu, Chicagu i Uppsali). Napisao je mnoge znanstvene radove s područja teorije stiha, prvi preveo T. S. Eliota te promicao anglosaksonski duh u hrvatskoj književnosti. Slamnig je virtuoz stiha kojemu uspijeva spojiti vještinu starohrvatskog stiha s dostignućima moderne versifikacije. Sposoban je pretvoriti uzvišeni govor s humanističkom porukom u infantilnu igru apsurdnih stilskih vježbi, kroz znanstveno precizan stil i dašak autoironije⁴¹. Jedan je od najistaknutijih pripadnika krugovaške generacije. Neka njegova djela su: *Aleje poslije svečanosti* (1956.), *Odron* (1956.), *Neprijatelj* (1959.), *Povratnik s mjeseca* (1964.), *Disciplina mašte* (1965.), *Bolja polovica hrabrosti* (1972.), *Sed scholae* (1987.).

Priča *Škorpion* nam donosi zanimljiv isječak atmosfere jednog caffè bara nakon završenog radnog dana. „Vjerodostojnost“ potkrepljuje ubačenim natpisom (ZADRUŽNI BUFET TRSTENIK) i jelovnikom kojeg je pročitao s ploče:

DANAS

Fileki na kiselo	280
Grah jedna kranjska	360
Girice	400

U tom su se isječku pronašli likovi koji se inače vjerojatno ne bi upoznali niti razgovarali. Priča je napisana u obliku solilokvija s pokojim dijalogom. Pisac, odlučivši se zapisati „stvarni“ događaj iz svog života, opisuje nam svoj razgovor s nasumičnim gospodinom za šankom i upadicama nepozvanog trećeg sugovornika koji se silno želio uklopiti u ono što je njemu djelovalo kao zanimljiv razgovor dvojice intelektualaca, pa se, osjetivši umišljenu povezanost mišljenja i interesa, ubacivao svojim nepristojnim upadicama. Prvospomenuti se sugovornik žali na svog sina koji hini gospodsko porijeklo pred pripadnicama nježnijeg spola, pa svog oca, težaka, ne pozdravlja u tramvaju. Na to otac, dobro odgojeni radnik, na svoj način kažnjava sina:

⁴¹ *Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1944.*, prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. str. 308.

Bio je s nekim frajlicama, da im mater, ja ne znam koliko budu još skratile one suknjice, valjda onda kad se sklopiju s kosom kaj je dečki puštaju, moj sin, da mu vrag mater, nije me štel videti. Da ja nisam jedan kulturan čovjek, ako i nemam škole, ja bih ga bil odmah tam, ali kako jesam, zlemal sam ga kad je došel doma...⁴²

Humorističnim tonom, kajkavizmima i generacijskim neskladom, Slamnig nas lako navodi da nastavimo čitati i uživljavati se u taj djelić atmosfere kafića. Priča je nazvana *Škorpion*, jer je ta životinja postala temom razgovora trojice muškaraca kroz teoriju da će nuklearni rat preživjeti isključivo škorpioni ili ljudi preoblikovani u škorpione. Takva polupijana razlaganja, šansone i tumačenja horoskopa, rezultirali su pripovjedačevim šaljivim povratkom kući kada je dršku kišobrana podigao iznad glave poput škorpiona, pjevušeći ranije smišljenu pjesmu.

„Kako to držiš kišobran? Koji su to novi štosovi?“ upita me žena. (...) „To je u vezi sa škorpionom. Radi se o žalcu kojim on sama sebe klopi...suicidum... svog života si pion...“
„Po nazalnom izgovoru razabirem da si pijan. Može koji put. Ali zar mora baš svaki dan?“

5.10. Stjepan Mihalić, *Slučaj kao i drugi*

Priča je objavljena u *Večernjaku* u svibnju 1968. godine. Stjepan Mihalić rođen je u Karlovcu 1901. godine. Bio je pripovjedač, dramatičar i romanopisac. Jedno je vrijeme obnašao dužnost direktora profesionalnog kazališta u Karlovcu. U svojim romanima, dramama i novelama često je zaokupljen socijalnom problematikom ljudi svog zavičaja. Neka Mihalićeva djela su *Grbavica* (1929.), *Zapaljena krv* (1927.), *Šest priča iz mog grada* (1941.), *Patent* (1951.), *Bezdana nevolja* (1959.), *Teleći odresci* (1956.).

⁴² *Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1944.*, prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. str. 245.

Radnja su ove priče posljednji trenuci života neimenovanog čovjeka. Strujom misli slaže slike iz svog života, prisjećajući se prilika, osoba i događaja koji su se dogodili dok je još bio zdrav. Sada ima cirozu, nalazi se u bolnici i zapuštenog izgleda promišlja o sinu, obitelji, poznanicima i društvenom položaju kojeg je nekad uživao. Kada je smaknut s visokog položaja, dotadašnji su ga prijatelji prestali poznavati, a sada ga i sin gleda kao nekog tko se uzalud mučio kroz život. Sin ne želi biti poput njega, već mu je uzor djed.

„Pa znaš, zato jer si teglio kao marva, dok je djed tegljenje prepuštao drugima“. „Komu?“ „Baki. Baki i stricu. Tvom bratu.“ (...) „tako postupa pravi čovjek. Ne da se glupo muči poput tebe, uživa bez briga a muče se drugi. Konačno, ja se i osjećam kao on. Sav sam djed.“⁴³

Ova priča ne prepričava nijedan konkretan događaj, već taj događaj predstavljaju sjećanja, osjećaja i misli o prošlosti. Ta nabacana sjećanja često djeluju konfuzno i čitatelj se lako gubi u njima, ne znajući o kome se u kojem djelu zapravo priča.

Začudni kraj priče čini spoznaja da je glavni lik zapravo preminuo i da smo čitali njegove posljednje opaske na proživljeno i zadnji pogled unatrag na svijet. Pisana iz trećeg lica, priča ne ostavlja mnogo prostora čitateljevog povezivanja s likom ili stvaranja konkretnih sudova i mišljenja. Zapravo, čitatelj može imati osjećaj kao da je „upao“ u nečiju glavu i iščitava presjek događanja, pobjedu bolesti i čovjekovu konačnu predaju pred umorom od života.

Sam naslov sugerira priču koja se može dogoditi svakome, može biti dio bilo čijeg života. On također i opravdava duh kratke priče u čijoj je prirodi baviti se svakodnevnim stvarima, u ovom slučaju, mislimo koje tište prosječnog čovjeka koji zna da mu je preostalo još malo vremena.

⁴³ *Antologija hrvatske kratke priče*, prir. Miroslav Šicel, Zagreb, 2001. str. 169.

6. Zajedničke točke

Kako bih zaokružila analize kratkih priča u cjelinu, usporedit ću ih kroz određene elemente kako bih ustanovila njihove sličnosti i razlike, a sve u svrhu boljeg teorijskog razumijevanja same kratke priče kao književnog oblika.

6.1. Slaganje priče

Kompozicija (lat. *compositio* – složiti) označava način na koji je književno djelo složeno, tj. sastavljeno od nekih svojih dijelova. Kratke priče, iako obujmom male, ipak imaju svoju kompoziciju, koja doduše nije klasična u smislu puta od uvoda do zaključka.

U većini iznijetih priča autor nas prvo mami uvodom. Slamnig i Desnica govore zašto su odlučili pričati priču, dok nas Glumac, Vidas i Vuletić uvode u radnju *in medias res*, tj. u događaj priče, opisujući nam početnu, neutralnu situaciju akcije dok je još sve relativno mirno.

Odlučio sam da preispitam... ne svoju savjest, kako ste pomislili, već svoju svakidašnjicu.

Prijatelji mi prigovaraju da pišem uvijek o nečem drugom, a ne o onom što mi se stvarno događa, i prijete mi se da će me u svojim budućim spisima uvrstiti u zorne sljedbenike Zoranića, a to u smislu Arkadije.⁴⁴

Nazor počinje priču opisujući krajolik, a Stopar, slično Vuletiću, opisuje prilike dok je još sve mirno i stabilno.

⁴⁴ Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1944., prir. Tomislav Sabljak, Zagreb, 1994. str. 244.

Nakon toga slijedi opisivanje događaja koje predstavlja glavni dio kratke priče i zatim, kada očekujemo razrješenje, poantu ili poruku, priča naglo završi ostavljajući nam tek natruhe budućnosti ili poput Vuletića, pitanje na koje zajedno s autorom tražimo odgovor, ali ne više u priči. Svaka kratka priča ima taj specifičan začudan kraj, samo od autora do autora varira način postizanja te začudnosti. Vuletić je, dakle, postavio pitanje, Mihalić je ritmično smirio radnju naznačujući smrt lika, dok je na primjer, Stahuljak začudnost postigla mijenjanjem tona priče iz sanjarskog u gorško-stvarni, otkrivajući neatraktivnu odgonetku Margaretinog udvarača.

6.2. Pripovjedač

Pripovjedač je element koji se razlikuje od priče do priče. Na pripovjedaču je važna uloga iznošenja događaja, pa o njemu uvelike ovisi hoće li nam priča biti zanimljiva, osrednja ili ćemo usred pripovijedanja odustati od čitanja. Vidas nam pripovijeda iz prvog lica, pa nam se čini da je sam pripovjedač glavni lik i upravo sam Vidas. Zbog toga mu vjerujemo i za nas je on pouzdani pripovjedač *subjektivnog* karaktera. Ta činjenica priču čini još bližom i stvara prisniji odnos između čitatelja i priče. Isti je slučaj i kod Glumca, Slamniga i Nazora koji pričaju sa subjektivnog stajališta. Vuletić će nam, za razliku od spomenute trojice autora, pripovijedati iz trećeg lica, nastojeći biti što objektivniji. On je sveznajući pripovjedač i donosi nam podatke koje sami likovi ne ispričaju. Zbog takvog pripovjedača imamo širu sliku događaja i možemo uroniti u širi kontekst zbivanja, a subjektivnost iščezava. Iz trećeg lica pripovijedaju i Stahuljak, Stopar i Mihalić. Desničin je pripovjedač negdje između, jer pokušava pričati iz trećeg lica i biti objektivan, ali kao da se na trenutke prebaci u sferu subjektivnog jer zaboravi na svoju krinku iza lika nasumičnog čovjeka koji sanja čudne snove.

Zanimljiva je forma priče i način na koji je ona koncipirana. Zapravo je najčešća priča uobličena u solilokvij, gdje imamo dojam da smo „upali“ u nečije misli, u razgovore sa samim sobom. To se najbolje vidi u *Fratru* gdje se asocijacije nižu jedna za drugom, poput toka misli. Nešto smireniji monolog drži Glumčev pripovjedač, jer u toj priči imamo jasno izoliran događaj oko kojeg se vrte njegove misli, a postoji i drugi lik prema kojemu su te misli usmjerene. *Škorpion* je gotovo cijeli u dijaloškoj formi, dok je Vuletić načinio, kako je već rečeno, mini tragediju

uguravši u malu formu kratke priče sve potrebne elemente dostojne prave tragedije. Tako u njegovoj priči imamo opise, dijaloge i pripovijedanje. Svaku priču karakterizira kalemljenje događaja, gdje se na središnji događaj nadovezuje neki sporedan, često manje bitan za samu priču, a događaji su opisani nelogičnim događajem. Takav je slučaj npr. u *Oluji* kada na kratko „uskočimo“ u dijalog pripovjedača i dječaka s kojim se ponekad druži.

6.3. Lik

Lik je u kratkoj priči podčinjena kategorija događaju i u funkciji je ispunjavanja tog događaja. Plošan je, bez razrađene povijesti i objašnjene budućnosti. U odnosu na radnju je potpuno nemoćan i bez kontrole nad svojom sudbinom. Tu tvrdnju donekle remeti Vidasov lik unuka jer pokreće anegdotu kada odluči uplašiti baku uz pomoć radio-drame, pa možemo reći da je i radio-drama, na neki način, jedan od likova. Tako je i u Glumčevoj priči gdje je oluja jedan od likova. Njegovi su ljudski likovi potpuno nemoćni pred prirodom i jedan pred drugim. Primorani su pokoriti se novonastalim uvjetima i preostalo im je jedino pričekati da se sve stiša. Takav je slučaj i u Desničinoj priči, jer se naposljetku snovima i podsvjesnim ne može upravljati, a obrnuto je moguće ako im dopustimo. Slamnigovog lika je potpuno preplavila situacija u kojoj se našao i savršeno je ispunio svoju ulogu ramena za plakanje za šankom. Vuletićevi su likovi pijuni sudbine i nesretnih događaja, pa opet neobičnih okolnosti koje su ih spojile. Njihove su putanje onakve kakve trebaju biti da bi kratka priča dobila tragičan središnji događaj. Margareta Višnje Stahuljak potpuno je podčinjena svojim ljubavnim maštanjima koji njome upravljaju. Mihalićev glavni lik je također smješten u svoju sudbinu bez prava na odabir, dok Nazorov pripovjedač odlučno pokreće radnju kada odluči posjetiti slikara i po tome je netipičan lik kratke priče.

6.4. Motiv

Glavni motivi priča su zapravo skriveni u naslovu. Iako na prvi pogled neobičan, pa zato i zanimljiv, naslov i njegovo objašnjenje nam dolazi u nastavku priče otkrivajući nam njegovo značenje. Naslovi su kratki, često se sastoje samo od jedne riječi. Takvi su *Oluja*, *Lucijana Škorpion* i *Gospođica Margareta*. Oluja je pokrenula cijeli metež i ispričani događaj, Lucijana je ime glavnog ženskog lika u priči, a škorpion povod pijanim razgovorima i pripovjedačevom

smiješnom ponašanju pred suprugom. Margareta je, logično, glavna junakinja priče. *Nakon kraće stanke* naslov je koji se dobro uklapa u atmosferu radio-emisija koje su bile vrlo popularne sredinom 20. stoljeća, a sam naslov nas je bez daljnjeg čitanja mogao navesti na potpuno drugi trag. *Priča o fratru sa zelenom bradom* je svakako najintragantniji naslov koji nas na prvi pogled vuče da otkrijemo o čemu je riječ i kakav je to fratar koji ima zelenu bradu. Vrlo intrigantni naslovi su i *Ludi slikar*, *Slučaj kao i drugi*, *Sritni su bili...* i *Posljednja večer*. Ostavljajući pred nama zagonetku, tjeraju nas čitati i odgonetnuti o čemu je riječ.

Kada završimo s čitanjem, možemo zaključiti da naslov doista i odgovara priči, ali da nije moguće predvidjeti koji se događaji i kakvi likovi kriju iza originalnog naslova. Ispričani događaji nelogično su izdvojeni i za njih nema jasnog objašnjenja kako su se našli u priči. Upravo takva odstupanja od razumskog dio su duha kratke priče u kojoj smo, kao čitatelji, svjedocima nakalemljenih isječaka života neobičnih okolnosti.

7. Zaključak

Kratka je priča književni oblik manjega obima u čijem su središtu svakodnevni događaji i ljudi. Zbog svoje se kratke forme lako čita, bez zamaranja, a zbog sažetosti i dinamičnosti predstavlja primamljiv oblik književnosti za svakog čitatelja. U hrvatsku je književnost ušla iz svjetske književnosti, a posebice prevođenjem velikana svjetske književnosti, poput E. A. Poea. Često se nazivajući novelom, crticom ili pripovijetkom, kratku je priču moguće prepoznavati kroz gotovo sva književna razdoblja, a posebice od razdoblja hrvatske moderne pa sve do današnje postmoderne književnosti.

Kratka priča pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća, nastajala je, dakle, u redovima i uz pripadnike tzv. krugovaša i razlogovaca, mijenjala se katkad po svojoj tematici ili motivima, ali uvijek zadržavajući svoj osnovni oblik britke, kratke književne vrste, montažno složenih događaja, subjektivnog karaktera, plošnih likova koji se tek naziru i fantastičnog neočekivanog kraja koji nas nagoni da se uvijek vraćamo kratkoj priči. Ona čitatelju pruža bijeg od stvarnosti bez suvišnih moraliziranja, kićenosti i pouka. Neobičnost se kratke priče očituje i u načinu montaže događaja. Ta će montaža izdvojiti nekom čudnom logikom događaje koje će privući čitatelja. Često u obliku solilokvija, daje nam prislan, a time i subjektivan pogled u misli likova. Katkad se ta panorama mijenja, pa tada u pričama nalazimo sveznajućeg pripovjedača koji nam u što kraćim crtama želi mnogo ispričati, kako bi stvorio potpuniju sliku okolnosti događanja u koje su likovi uronjeni. Iako često podcjenjivana, kratka priča je originalnost u malome, a njen autor stvaratelj mašte koji se domišljatošću i sažetošću nastoji istaći i svidjeti publici.

Literatura:

1. *Antologija hrvatske kratke priče*, priredio Miroslav Šicel, Disput, Zagreb, 2001.
2. Bagić, Krešimir, *Treba li pisati kako dobri pisci pišu*, Disput, Zagreb, 2004.
3. Frangeš, Ivo, *Povijest hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1987.
4. *Hrvatska kratka priča – Antologija priča „Večernjeg lista“ 1964-1944.*, priredio Tomislav Sabljak, Alfa, Zagreb, 1994.
5. Jelčić, Dubravko, *Povijest hrvatske književnosti – Tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*, Naklada Pavičić, Zagreb, 1997.
6. Rem, Goran; Sablić Tomić, Helena, *Hrvatska suvremena književnost*, Grafika, Osijek, 2008.
7. Sablić Tomić, Helena, *Montaža citatnih atrakcija*, Matica hrvatska Ogranak Osijek, Osijek, 1998.
8. Sabljak, Tomislav, *Teorija priče - Panorama ideja o umijeću pričanja 1842.-2005.*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2007.
9. Solar, Milivoj, *Ideja i priča*, Golden marketing, Zagreb, 2004.
10. Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
11. Šicel, Miroslav, *Hrvatski književni retrovizor*, Duh vremena, Zagreb, 2011.